

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ ОХОРОНИ ВИКЛЮЧНИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ОСНОВІ БАГАТОСТОРОННІХ МІЖНАРОДНИХ НОРМАТИВНО- ПРАВОВИХ АКТІВ

КОТЛЯР Андрій Олексійович - здобувач кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УДК 347.77/78

Автором досліджено процес поступового приєднання України до міжнародних багатосторонніх договорів в сфері захисту прав інтелектуальної власності та питання імплементації їх положень з моменту набуття Україною незалежності та до цих пор. Проаналізовані особливості положень відповідних нормативно-правових актів, а також розглянуті правові аспекти вступлення України в ВТО (в частині нормативних положень в сфері охорони прав інтелектуальної власності).

Основна мета міжнародних нормативно-правових актів, що укладаються державами в сфері охорони виключних авторських прав, полягає в тому, щоб забезпечити охорону виключних прав, які виникли в одній державі, однак які поширюються на території інших країн. У силу того, що всі виключні права на об'єкти інтелектуальної власності мають обмежений територіальний характер [1, с. 254], то в сучасних умовах створення ефективної системи їх міжнародної охорони є дуже важливим завданням правових систем країн світу, що, безперечно, актуалізує розгляд порушеного нами питання.

Правова характеристика основних міжнародних нормативно-правових актів у сфері охорони авторських прав неодноразово висвітлювалася в науковій літературі, проте чимало питань, пов'язаних з участю України в зазначених міжнародних угодах, потребує

подальшого вивчення. При цьому, відповідні питання ставали предметом розгляду таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як А. І. Ваксберг, І. І. Ващинець, Е. П. Гаврилов, С. П. Гришаєв, Д. Девіс, В. А. Дозорцев, В. О. Калятин, Я. А. Канторович, М. Л. Клик, М. М. Кузнєцов, Г. Леттерман, М. М. Малєїн, А. П. Сергєєв, С. А. Сударіков, Є. П. Торкановський, А. Чейвз.

Метою статті є висвітлення окремих питань щодо участі України в системі міжнародної охорони авторських прав на основі багатосторонніх міжнародних нормативно-правових актів, укладених у цій сфері.

Як відомо, протягом значного часу Україна, будучи частиною СРСР, не брала участі в міжнародно-правових угодах у сфері охорони авторських прав, а отже, українські правоволодільці не мали можливості забезпечити охорону своїх творів і реалізацію права на отримання прибутку від їх використання в зарубіжних країнах.

Важливим кроком, з точки зору міжнародної участі в системі охорони авторських прав, може вважатися приєднання Радянського Союзу до Всесвітньої конвенції про авторське право [2], результатом чого стало прийняття низки змін у внутрішньому законодавстві СРСР і, зокрема, таких нових положень: суб'єктами авторського права тепер стали визнаватися правонаступники автора; був змінений у бік збільшення строк охорони виключних авторських прав; було встановлено без істотних обмежень авторське право на переклад і т.д. [3]

Загальний строк правової охорони виключних прав то цього моменту дорівнював тривалості життя автора, а також 15 років після смерті автора. Новий термін відповідно до положень конвенції становив час життя автора твору і вже 25 років з моменту його смерті. Як зазначає Е. П. Гаврилов, ці зміни, необхідні статті IV Всесвітній конвенції, не стали приводом для значних суттєвих дискусій у цивілістичній літературі, як і принципових труднощів при їх практичному застосуванні, що пояснювалося ясністю формулювання правової норми і невеликим числом випадків використання об'єктів творчості тих авторів, які померли 15 – 25 років тому [4, с. 124].

Встановлення такої необхідної відповідно до вимог Конвенції зміни, як скасування соціалістичного принципу «свободи перекладу» (раніше існував на підставі норм Постанови ЦВК і РНК СРСР 1925 року «Про основи авторського права» [5]) також прямо передбачалося Конвенцією в статті V(1) [2]. Таким чином, автор оригіналу твору тепер мав монопольне право здійснювати або дозволяти переклад на інші мови. Як зазначає М. М. Богуславський, у радянській цивілістичній літературі дана зміна було правильно охарактеризована як результат прояву внутрішньої тенденції до більш розширеної охорони виключних прав авторів [6, с. 58 – 60].

Після припинення існування Радянського Союзу Україна у передбаченому порядку підтвердила своє правонаступництво в даній конвенції. Так, Постановою Верховної Ради України «Про участь України у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року» від 23 грудня 1993 року було визначено вважати цю Конвенцію обов'язковою для України як однієї з держав – правонаступниць колишнього Союзу РСР і доручено Міністерству закордонних справ України повідомити Генерального директора Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури про участь України як однієї з держав – правонаступниць колишнього Союзу РСР у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року [7].

В останні десятиліття існування СРСР у цивілістичній юридичній літературі роби-

лися висловлювання про необхідність введення законодавства у сфері охорони авторських прав у відповідність з основними принципами та положеннями базових міжнародно-правових угод, оскільки очікувалося, що приєднання СРСР до Бернської конвенції з охорони літературних і художніх творів [8] може відбутися на початку 90-х років. Однак припинення існування СРСР завадило реалізації цих планів.

Основні перешкоди правового характеру для приєднання незалежної України до Бернської конвенції можна було вважати усуненими ще з моменту прийняття Закону України «Про авторське право і суміжні права» [9] 1993 року, у зв'язку з чим в травні 1995 року був прийнятий Закон України «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 02 жовтня 1979 року)» [10], який, по суті, юридично оформив таке приєднання.

Одним з пріоритетних стратегічних напрямків зовнішньоекономічної політики України після здобуття нею незалежності став курс на інтеграцію до Світового Співтовариства і, насамперед, вступ до Світової організації торгівлі (СОТ). При цьому, одним з найважливіших аспектів цього складного завдання була гармонізація законодавства України у сфері відносин охорони прав інтелектуальної власності зі стандартами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [11].

Як відзначають О. Святоцький та В. Жаров, «... головна умова членства у СОТ – приєднання України до ГАТТ, що є комплексом міжнародних договорів у системі СОТ, а це означає відповідність національного законодавства стандартам і нормам, що містять наведені міжнародні договори. Однією з найважливіших угод ГАТТ є Угода TRIPS. Вона визнана у світовому співтоваристві як правовий документ, що охоплює питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності ...» [12].

На думку Є. О. Руденко, національне законодавство в цілому відповідало основним вимогам Угоди ТРИПС, однак були необхідні певні доопрацювання, доповнення та по-

правки для удосконалення українського законодавства [13].

Висловлювалися пропозиції щодо необхідності доповнити Закон України «Про авторське право і суміжні права» положенням про арешт контрафактних примірників творів, посилення кримінальної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав, внесення змін до Цивільного процесуального кодексу [14] та Господарського процесуального кодексу [15], відповідно до яких позивач мав би право звернутися до суду із заявою про вживання попереджувальних заходів до пред'явлення позову, до яких, зокрема, належать: огляд приміщень, де відбуваються дії, пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності, а також арешт майна позивача і т.д. [13]. Проте подібні пропозиції стали предметом дискусій. Так, І. Стройко відзначає, що вітчизняні спеціалісти в галузі авторського права й суміжних прав неодноразово висловлювали думку про запровадження більш жорстких кримінальних санкцій за порушення авторського права й суміжних прав, проте, на основі порівняльного аналізу законодавства України й законодавства країн Європейського Союзу в цій сфері, вчений наголошує на безпідставності таких тверджень [16].

Адаптація вітчизняного законодавства втілювалася в конкретній формі: прийняття відповідних законодавчих актів, які були спрямовані на внесення до вже існуючих норм у цій сфері необхідних доповнень та змін.

Зокрема важливим кроком було прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності», який Верховна Рада України ухвалила 22 травня 2003 року [17]. Цим Законом було внесено зміни до багатьох законодавчих актів, зокрема: Закону України «Про авторське право і суміжні права» [9], Кримінального кодексу України [18], Цивільного процесуального кодексу [24] та Господарського процесуального кодексу [15]. Крім того, подальшому вдосконаленню законодавства у сфері інтелектуальної власності сприяло і прийняття 06 липня 2005 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих ак-

тів України (щодо впорядкування операцій, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, обладнання та сировини для їх виробництва)» [19].

Врешті-решт, довготривалий процес вступу України до СОТ досяг успішного завершення. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10 квітня 2008 року ратифікував Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі, підписаний у Женеві 05 лютого 2008 року [20].

Згідно з листом Міністерства закордонних справ України «Щодо набрання чинності Протоколом про вступ України до СОТ» від 23 квітня 2008 року [21] генеральний директор СОТ визначив дату набрання Протоколом чинності та набуття Україною членства в СОТ. З набранням цим Протоколом чинності Україна приєдналася до Марракеської угоди про заснування СОТ [22], а, отже, і Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [11].

Що ж стосується Договору ВОІВ про авторське право 1996 року, то юридичне оформлення приєднання України до цього важливого міжнародно-правового акту відбулося за посередництва Закону України «Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право» від 20 вересня 2001 року [23].

Таким чином, підводячи межу під вищевикладеним, можна стверджувати, що наразі можна говорити про створення в Україні нормативно-правової бази, яка повною мірою забезпечує високий рівень охорони та захисту виключних прав інтелектуальної власності, що відповідає стандартам промислово розвинених країн, а також принципам та вимогам міжнародних договорів. Разом із тим, подальше вдосконалення національної системи охорони виключних авторських прав є дуже важливим і необхідним кроком еволюції законодавства у сфері інтелектуальної власності. Як справедливо відзначає з цього приводу О. А. Ляшенко, актуальним залишається питання розвитку організацій з колективного управління правами авторів, підвищення кваліфікації суддів, створення

системи збору та розподілу винагороди за використання об'єктів суміжних прав [24].

Таким чином, вдосконалення системи охорони прав правоволодільців має відбуватися, насамперед, шляхом посилення цивільних засобів захисту і створення ефективної правозастосовчої практики щодо здійснення та захисту прав на об'єкти творчості.

Література

1. Богуславский М. М. Международное частное право: учебник / М. М. Богуславский. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 1999. – 408 с.

2. Всемирная конвенция об авторском праве от 06 сентября 1952 года : [пересмотр. 24 июля 1971 года]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=952_006. – Заголовок з екрану.

3. Указ Президиума Верховного Совета СССР «О внесении изменений и дополнений в основы гражданского законодательства Союза ССР и союзных республик» от 21 февраля 1973 года // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1973. – № 9. – Ст. 138.

4. Гаврилов Э. П. Советское авторское право и международные соглашения СССР / Э. П. Гаврилов // СССР-Австрия: проблемы гражданского и семейного права. – М.: ИГП АН СССР, 1983. – С. 122 – 127.

5. Постановление ЦИК и СНК СССР «Об основах авторского права» от 30 января 1925 года // СЗ СССР. – 1925. – № 7. – Ст. 67.

6. Богуславский М. М. Новое в советском авторском праве / М. М. Богуславский // Советское государство и право. – 1973. – № 7. – С. 56 – 62.

7. Постановова Верховної Ради України «Про участь України у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року» від 23 грудня 1993 року № 3794-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 70.

8. Бернская Конвенция по охране литературных и художественных произведений от 09 сентября 1886 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wipo.int/treaties/ru/ip/berne/berne.html>.

9. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року №

3792-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

10. Закон України «Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 липня 1971 року, зміненого 02 жовтня 1979 року)» від 31 травня 1995 року № 189/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 155.

11. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_018&new=1

12. Святоцький О. Удосконалення національного законодавства в сфері захисту прав інтелектуальної власності / О. Святоцький, В. Жаров // Право України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.jurinfo.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=56:2010-04-19-14-52-05&catid=3:2&Itemid=4.

13. Руденко Є. О. Інтелектуальна власність на світовому ринку (короткий аналіз Угоди ТРІПС та її відповідність українському законодавству) / Є. О. Руденко // Бібліотека Інституту журналістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1564>.

14. Цивільний процесуальний кодекс України станом на 08 січня 2014 року // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 40 – 41, 42. – Ст. 492.

15. Господарський процесуальний кодекс України станом на 08 січня 2014 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

16. Стройко І. Адаптація законодавства України у сфері захисту авторського права й суміжних прав до законодавства ЄС / І. Стройко // Юридичний журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=864>.

17. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» від 22 травня 2003 року № 850-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 35. – Ст. 271.

18. Кримінальний кодекс України станом на 08 січня 2014 року // Відомості Вер-

АНОТАЦІЯ

Автором досліджено процес поступового приєднання України до міжнародних багатосторонніх договорів у сфері захисту прав інтелектуальної власності та питання імплементації їх положень з часів здобуття Україною незалежності і до цього часу. Проаналізовано особливості положень відповідних нормативно-правових актів, а також розглянуто правові аспекти вступу України до СОТ (в частині нормативних положень у сфері охорони прав інтелектуальної власності).

SUMMARY

The author researches the process of gradual accession of Ukraine to the international multi-lateral treaties in sphere of protection of copyright and the issues of implementation of respective provisions of legislation since Ukraine's independence to the present time. The features of respective legislative provisions are analyzed and legal aspects of Ukraine's accession to the WTO (in part of legislative provisions of intellectual property rights) are determined.

ховної Ради України, 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

19. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо впорядкування операцій, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, обладнання та сировини для їх виробництва)» від 06 липня 2005 року № 2734-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 33. – Ст. 432.

20. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10 квітня 2008 року № 250-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 23. – Ст. 213.

21. Лист «Щодо набрання чинності Протоколом про вступ України до СОТ» від 23 квітня 2008 року № 72/13-612/1-1066 [Елек-

тронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v1066321-08>. – Заголовок з екрану.

22. Угода про заснування Світової організації торгівлі від 15 квітня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_342

23. Закон України «Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право» від 20 вересня 2001 року № 2733-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 2. – Ст. 16.

24. Ляшенко О. А. Щодо проблем прийняття та застосування міжнародних договорів, конвенцій та угод у сфері інтелектуальної власності / О. А. Ляшенко // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 343 – 349 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-1/09loaciv.pdf>.